

empirisk materiale fra f.eks. Norge, spørre: hvorfor er det mest menn som gjør seg gjeldende og blir mest eksponert i det profesjonelle musikklivet og i ledende roller i det folkelige musikklivet, når kvinner totalt sett viser like stor (om ikke større) musikkaktivitet? Dette enorme problemkomplekset bør ikke negliseres.

Bokens sammensatte form gjør en helhetsvurdering til en umulig oppgave. Av ovenstående bemerkninger skulle framgå at boken byr på et vell av problemområde, noen behandlet med glitrende analytisk skarp-

sindighet, mens andre er blitt mindre overbevisende eksponert. I alle fall har Finn Gravesen gjort en ytterst fortjenstfull innsats i å legge til rette en så omfattende publikasjon der musikk/samfunn blir satt inn i en vid, vel definert teoretisk ramme. Brukt med kritikk og fornuft ugjør boken et meget anvendelig kildemateriale og et dynamisk utgangspunkt for seminarer og diskusjoner i ulike undervisningssammenhenger. Behovet for slike framstillinger er legio.

Ola Kai Ledang

Finn Egeland Hansen: The Grammar of Gregorian Tonality. An Investigation Based on the Repertory in Codex H 159, Montpellier (=Studier og publikationer fra Musikvidenskabeligt Institut, Aarhus Universitet, III-IIIa). Dan Føg Musikforlag, København, 1979. (Bd.1) Text. 307 pp. (Bd.2) Tables.

Den 2. november 1979 forsvarede Finn Egeland Hansen to arbejder for den filosofiske doktorgrad ved Aarhus Universitet. Det ene af dem, *H 159 Montpellier. Tonary of St Benigne of Dijon. Transcribed and annotated by Finn Egeland Hansen*, der havde foreligget trykt siden 1974, er anmeldt af Michel Huglo i Dansk Årbog for Musikforskning VIII, 1977, s. 107–110. Det andet arbejde, der forelå friskt fra pressen, har direkte tilknytning til det første gennem en række statistiske tabeller (bd.2), der er resultatet af en gennemgribende datamaskinel behandling af Montpellier-tonalets melodirepertoire, og som sammen med udgaven af tonalet danner det vigtigste empiriske grundlag for undersøgelserne i arbejdets hoveddel (bd.1). Den følgende omtale er ment som en foreløbig præsentation af denne afhandling, idet Årbogens redaktion har bebudet at ville gøre plads i kommende numre for mere indgående behandlinger af dens hovedaspekter.

De tonale forhold i den gregorianske sang har siden middelalderen og indtil idag i alt væsentligt været behandlet som et spørgsmål om de enkelte melodiers mere eller mindre modsigelsesfyldte indpasning i det såkaldt kirketonale system, der, som bekendt, med den antike *octoechos* som forbillede består af 4 *maneria* eller hovedtonearter, hver omfattende to *modi*, altså grundlæggende et spørgsmål om forskelle og afvigelser i forhold til et givet sorteringssystem, der i al simpelhed har melodiernes finaltone, deres beliggenhed i forhold til denne samt deres eventuelle recitationstone (tenor) som hovedkriterier. Over for dette rejser Finn Egeland Hansen i *The Grammar of Gregorian Tonality* det videnskabeligt set langt vigtigere spørgsmål, hvad der konstituerer melodiernes faktiske tonale homogenitet, deres »fundamental tonality« (s. 13–14).

Det sker i afhandlingens kapitel I, der derefter er viet en redegørelse for undersøgelsens metodologiske grundlag. Forfatteren

har her været under stærk inspiration af især U.Ecos almenkulturelle, meget data-venlige semiologi, og der bruges en del plads (s. 16–20) på en forklaring af kode-begrebet; afsnittet står ved sin didaktiske, lidt pudserlige omstændelighed i besynderlig modsætning til den gennemgående ret lapidariske fremstilling i de følgende kapitler, hvor det gang på gang »overlades til læseren« at undersøge, sammenligne, bedømme eller danne sig en mening om nu det ene, nu det andet. Pointen er naturligvis, at forfatteren vil have tonaliteten i den gregorianske sang (og implicit al anden tonalitet) opfattet som en kode, som det er hans mål at bryde gennem opstilling af modeller med påfølgende verifikation, der – og dette er vigtigt – består i en undersøgelse af »the structural interaction of the tonality with the other musical utterances of the chant, melodic formation, phrasing etc.« (s. 20). Semiologi eller ikke – dette er sund metodologisk fornuft og svarer i princippet ganske til den metode, der har været anvendt i al god musikalsk stilforskning (et nærliggende eksempel er Jeppesens undersøgelser af dissonansbehandlingen hos Palestrina). Forfatteren baserer sin model-konstruktion på antagelsen af et helt generelt tonalt spændings/afspændings-princip. Dette specificeres i et sæt modeller, der, igen lidt snurrigt, beskrives i termer fra den newtonske mekanik, og som dernæst konkretiseres i bestemte tonalitäts-strukturer med nøje definerede kriterier i en algoritmisk form, der gør dem egnede til edb-programmering.

Afprøvningen af disse tilsyneladende helt abstrakte konstruktioner er en lang, meget kompliceret og detaljerig proces. Den forløber i fire faser, af hvilke den første (kapitel 2–3) kan tages som eksempel på forfatterens grundige og nøje gennemtænkte arbejds måde. Det drejer sig her om den pen-

tatone tonalitäts-struktur (med f.eks. c d f g a som hovedtoner og de øvrige, incl. de ejendommelige mikrotone-trin, som bi- eller spændingstoner). Efter denne strukturs kriterier selekteres godt 300 melodier, der grupperes primært efter pentaton-system – der kan være tale om tre forskellige – og sekundært efter maneria med undergrupper. I hver gruppe undersøges nu de for tonaliteten mest betydningsfulde momenter, nemlig forekomsterne af bitone-involverende melodiske spring, melodiernes initialer (begyndelsesvendinger) og deres afsnits- og finalkadencer; til slut analyseres de tonale forhold inden for de forskellige sangtyper (introitus, communio etc.). Hvad forfatteren derefter foretager sig er også illustrativt: for at komme de resterende 4–500 melodier ind på livet lægger han i undersøgelsens anden fase (kapitel 4–5) ud med at forestille sig en pentaton-struktur, der ikke som den omtalte beror på oktav-, men på kvart- og kvint-identitet (f.eks. tonerækken c d f g a c' d' e' g'), med tilhørende strenge kriterier. Resultatet er godt 100 melodier, der, med sådanne modifikationer som stoffet tilsiger, behandles efter samme principper som de foregående. I tredje fase (kapitel 5–6) udvides det begrebsapparat, der i kapitel 1 var blevet knyttet til den såkaldt pien-tonale model (hvortil de to allerede behandlede pentatone struktur-typer hører) med termer som fravigen, modulation og systemveksel; resultatet er denne gang henvend 150 melodier, der derpå analyseres.

Forfatteren er indtil dette punkt gået konsekvent systematisk til værks, hvad han begrunder med et ganske rimeligt ønske om at indgive læseren en vis fortrolighed – »competence« kalder han det også – med »the grammar of the tonal language« (s. 180). På den anden side har der undervejs stedse tydeligere tegnet sig et mønster i forholdet mellem de tonale struktur-typer

og de enkelte sangtyper, om hvilke sidste det jo gælder, at deres historie i en vis udstrækning er kendt. I arbejdets fjerde og sidste fase (kapitel 7–8) tages konsekvensen heraf. Efter en præsentation af et formentlig urgammelt fænomen, som forfatteren kalder »tone alienation tonality«, inddrages det historiske (ind imellem også kaldet »diachronic«) aspekt i en række overvejelser og undersøgelser omkring bl.a. den gregorianske psalmodi-praksis med dens højst interessante forhold under indførelsen af octoechos-teori og nodeskrift, og omkring den gammelromerske sang og dens forhold til det gregorianske standardrepertoire (forfatteren lægger sig her fast på den såkaldt frankiske teori, som han ser kraftigt støttet af sine egne undersøgelsesresultater). Herigennem når han frem til kort og fyndigt at fremlægge en samlet teori om den gregorianske tonalitets historie (s. 208–9). Den seneste etape i denne historie skulle efter teorien være invasionen af en tonal tertsstuktur (formentlig fra samtidens spillemands-musik) i de yngre sangtyper, specielt alleluia med dets netop dansemusik-lignende repetitive formstruktur. Forfatterens påfølgende un-

dersøgelse af det resterende repertoire af gradualer, offertorier og alleluia fører til resultater, der støtter hans teori, og dermed er han i stand til i sin konklusion (kapitel 9) at give en helt igennem velunderbygget og i alt væsentligt overbevisende oversigt over samtlige gregorianske proprium-sangtypers tonale historie.

I afhandlingens allersidste afsnit siger forfatteren om sit arbejde, at det har vist, at »it is not possible to give a simple description of tonality in Gregorian chant«. Og det er så sandt som det er sagt; det har afhandlingen vist til overflod. Men den har samtidig vist, at det i høj grad er muligt at give en *kompleks* beskrivelse af tonaliteten i den gregorianske sang og – hvad der ikke er af mindre vigtighed – af principielt enhver anden tonalitet. Med *The Grammar of Gregorian Tonality* har Finn Egeland Hansen ydet et omfattende og afgjort lødigt bidrag til den eksisterende viden om den tidlige europæiske musikhistorie, og i hans grundigt ekspliciterede og konsekvent gennemførte metode ligger der væsentlige impulser for den musikalske stilforskning overhovedet.

Finn Mathiassen

Jørgen I. Jensen: Sjælens musik. Musikalsk tænkning og kristendom hos Augustin. (Platonselskabets skriftserie). Gyldendal, København 1979. 153 pp.

I den hidtidige udforskning af Augustins forfatterskab har hans forhold til musikken i nogen grad været forsømt til fordel for rent teologiske, filosofiske og religionshistoriske undersøgelser. Det har af de fleste forskere været overset, at der er stærke sammenhænge mellem musikalske, teologiske og filosofiske emneområder, sammenhænge, der kan følges fra antikken og frem til renæssancen.

Musikken og det musikalske arbejde var dengang forbundet med tanken om sfærernes harmoni, med forestillingen om et velordnet, musikalsk verdensalt, som man kunne nå til erkendelse af gennem en undersøgelse af forholdet mellem de musikalske elementer og de tilgrundliggende tal. Forfatteren fremhæver med rette, at en sådan tænkemåde ikke har nogen praktisk betydning for nutidige former for musi-